

Sygn. akt III USKP 111/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. B.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.
o zasiłek chorobowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 16 lutego 2022 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego w K.
z dnia 13 grudnia 2019 r., sygn. akt IV Ua [...]

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. zasądza od M. B. na rzecz organu rentowego 240 zł
(dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Pozwany Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. decyzją z 12 kwietnia 2019 r., zmienioną decyzją z 13 maja 2019 r., odmówił wnioskodawczyni M. B. prawa do zasiłku chorobowego za okres od 1 grudnia 2014 r. do 14 czerwca

2015 r. i od 19 czerwca do 7 sierpnia 2015 r. oraz zobowiązał wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z odsetkami, albowiem w czasie niezdolności do pracy wykonywała pracę w ramach prowadzonej działalności gospodarczej.

Sąd Rejonowy w K. wyrokiem z 25 września 2019 r. zmienił decyzje i przyznał wnioskodawczyni prawo do zasiłku chorobowego oraz ustalił, że nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego. Ustalił, że wnioskodawczyni prowadzi działalność gospodarczą od 1 marca 2014 r. Przedmiotem była sprzedaż produktów AGD. Wnioskodawczyni stała się niezdolną do pracy, była w ciąży, stan zdrowia pogorszył się. Uzgodniła z bratem, że poprowadzi jej działalność gospodarczą. Miał utrzymać jej klientów. Uzyskał dostęp do konta bankowego i jej adresu mailowego, miał dokonywać przelewów zaliczek na podatek do US. Dokumenty podatkowe oraz deklaracje wystawiała księgowa. Klienci kontaktowali się z bratem. Dochody z okresu, kiedy brat wystawiał faktury wpływały na konto wnioskodawczyni. Od grudnia 2015 r. przyjęła brata do pracy jako przedstawiciela handlowego. Działalność gospodarcza wnioskodawczyni była zarejestrowana w Ł. w domu prywatnym. Sąd stwierdził, że decyzja pozwanego była nieprawidłowa, gdyż materiał dowodowy potwierdził, że wnioskodawczyni nie prowadziła działalności gospodarczej w okresie zwolnienia lekarskiego, nie podejmowała żadnych czynności z nią związanych. Przed okresem zwolnień lekarskich zwróciła się do brata o pomoc w prowadzeniu działalności gospodarczej. Wkrótce okazało się, że jest w ciąży i ze względu na stan zdrowia nie mogła podejmować żadnych czynności. Brat dokonywał wszelkich koniecznych czynności związanych z obsługą dotychczasowych klientów.

Sąd Okręgowy w K., po apelacji pozwanego, wyrokiem z 13 grudnia 2019 r. zmienił wyrok i odwołanie wnioskodawczyni oddalił. Stwierdził, że Sąd Rejonowy dokonał błędnych ustaleń, iż w okresie przebywania na zasiłku chorobowym wnioskodawczynię w prowadzeniu działalności gospodarczej zastępował brat i wnioskodawczyni nie dokonywała żadnych czynności. Brat w okresach zasiłków chorobowych pomagał jej w prowadzeniu działalności, jednak nie zastępował jej w sposób całkowity. To wnioskodawczyni podejmowała decyzje co do czynności wykonywanych w ramach prowadzenia działalności. Brat wszak zeznał – „jeśli

wnioskodawczynie powiedziała, że trzeba było wystawić fakturę to ja ją wystawiałem". Wskazuje to, że M. B. w okresie swojej niezdolności do pracy m.in. wydawała polecenia bratu w zakresie wystawiania faktur dla klientów. Wnioskodawczynie udzieliła bratu pełnomocnictwa, które dotyczyło prowadzonej przez nią działalności gospodarczej w latach 2006-2009. Takie pełnomocnictwo nie zostało udzielone po ponownym podjęciu działalności gospodarczej od 1 marca 2014 r. Z zeznań brata wynika, że miał on pełnomocnictwo od wnioskodawczynie do prowadzenia działalności gospodarczej, jednakże pełnomocnictwo takie nie zostało wpisane w rejestrze CEiDG. Dokonanie wpisu nastąpiło dopiero 27 czerwca 2019 r. Ponadto z zeznań wnioskodawczynie wynika, że nie zgłaszała brata ani do Urzędu Skarbowego, ani do banku, jako osoby upoważnionej do prowadzenia rachunku bankowego. Zeznania brata, że to on w imieniu wnioskodawczynie wystawiał faktury sprzedażowe oraz dokonywał przelewy zaliczek na podatek dochodowy do US z konta firmy w okresie, kiedy odwołująca przebywała na zwolnieniach lekarskich nie są wiarygodne. Skoro brat nie był zgłoszony jako pełnomocnik ani też nie był w spornych okresach pracownikiem wnioskodawczynie, to nie mógł wystawiać w jej imieniu faktur za sprzedane towary. Odwołująca nie zatrudniała wówczas żadnego pracownika. Prowadzi to do konkluzji, że w czasie zwolnień chorobowych dokonywała sprzedaży towarów, tj. sprzętu AGD, o czym świadczą faktury wystawione w spornych okresach przez firmę odwołującą. Nie bez znaczenia dla tej oceny jest okoliczność, że czynności wykonywane przez brata miały być wykonywane nieodpłatnie, podczas gdy wnioskodawczynie czerpała zyski z działalności gospodarczej. Na podstawie tych okoliczności Sąd stwierdził, że aktywność wnioskodawczynie w okresach pobierania zasiłku chorobowego należy uznać za pracę zarobkową. Zakaz pracy zarobkowej w okresie pobierania zasiłku chorobowego ma charakter bezwzględny, wykonywanie jakiejkolwiek pracy prowadzi do utraty prawa do zasiłku i uzasadnia obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia – art. 17 ust. 1 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, art. 84 ust. 1 i 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie prawa materialnego polegające na błędnej wykładni oraz niewłaściwym zastosowaniu poprzez nieuwzględnienie wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności oraz ocenę znajdującego się w aktach sprawy materiału dowodowego bez jego wszechstronnego zbadania, a dokładniej:

1. art. 17 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa poprzez przyjęcie, że każda czynność osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w zakresie prowadzonej działalności stanowi podstawę odmowy prawa do świadczeń określonych w ustawie zasiłkowej;

2. art. 17 ustawy zasiłkowej w zw. z art. 106b oraz art. 106e ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (PTU) poprzez przyjęcie, że wystawienie faktury VAT, co stanowi obowiązek podatkowy skarżącej w rozumieniu odrębnych przepisów, jest wykonywaniem pracy zarobkowej w rozumieniu ustawy zasiłkowej;

3. art. 17 ustawy zasiłkowej poprzez przyjęcie, że nieodpłatne zarządzanie przedsiębiorstwem skarżącej przez osobę najbliższą stanowi podstawę do odmowy prawa do świadczeń określonych w ustawie zasiłkowej;

4. art. 17 w zw. z art. 66 ustawy zasiłkowej poprzez uznanie, że skarżącej nie przysługiwało prawo do świadczeń za okres pobytu w szpitalu i powinna zwrócić otrzymane za ten okres świadczenia pieniężne;

5 art. 84 ust. 1 i 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez zobowiązanie skarżącej do zwrotu pobranych świadczeń, pomimo braku pouczenia ze strony organu o istnieniu takiej sankcji oraz pomimo niewykazania przez organ spełnienia się przesłanek wskazanych w art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy;

6. art. 98 k.c. w zw. z art. 99 k.c. w zw. z art. 38 ust. 1 ustawy z 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy, poprzez uznanie, że opublikowanie informacji o pełnomocnictwie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego CEIDG ma charakter konstytutywny dla jego powstania.

Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o rozstrzygnięcie co do istoty sprawy.

Pozwany wniosł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie uzasadniają jej wniosków.

Skarżąca nie zarzuca naruszenia przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). W ocenie zarzutów materialnych skargi kasacyjnej wiążą zatem ustalenia faktyczne stanowiące podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Pierwszych trzech zarzutów nie można uznać za uzasadnione wobec podstawy faktycznej wyroku przyjętej przez Sąd drugiej instancji.

Sąd ustalił i stwierdził, że skarżąca nie zaprzestała prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Nie ustalił, że brat skarżącej zarządzał jej przedsiębiorstwem (nieodpłatnie), a jedynie, że „pomagał jej w prowadzeniu działalności gospodarczej, jednak nie zastępował jej w sposób całkowity”. Prócz tego Sąd nie ustalił, że brat był pełnomocnikiem skarżącej w spornym okresie. Sąd za niewiarygodne uznał zeznania D. S., że w imieniu wnioskodawczyni wystawiał faktury sprzedażowe oraz przelewy zaliczek na podatek z konta bankowego firmy.

Sąd ustalił, że to skarżąca w czasie zwolnień lekarskich dokonywała sprzedaży towarów, tj. sprzętu AGD, o czym świadczą faktury wystawione w spornych okresach. Wnioskodawczyni „czerpała” zyski z działalności gospodarczej. Ustalenia Sądu są inne i szersze niż podstawa faktyczna do której skierowane są pierwsze trzy zarzuty skargi.

Sąd nie stwierdził w sprawie, „że każda czynność osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w zakresie prowadzonej działalności stanowi podstawę odmowy prawa do świadczeń określonych w ustawie zasiłkowej”. W sprawie ustalono stałe prowadzenie działalności a nie sytuację wyjątkową lub jednorazową, która uzasadniałaby odstępstwo od stosowania art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej.

Skarżąca nie przeczy, że była prowadzona sprzedaż i ją obciążał obowiązek podatkowy. Nawet gdyby przyjąć, że czyniła to przez pełnomocnika, to ostatecznie w ramach jej działalności gospodarczej.

Punkt ciężkości oceny nie zamyka się w samym wystawianiu faktur, lecz w sprzedaży, którą dokumentują i potwierdzają prowadzenie działalności gospodarczej. Nie można stwierdzić, że wystawienie faktury nie jest dowodem na wykonywanie pracy zarobkowej w rozumieniu ustawy zasiłkowej.

Zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Regulacja ta jest uniwersalna i obejmuje wszystkich ubezpieczonych. Osoba prowadząca jednoosobową działalność gospodarczą nie jest w tym względzie w innej sytuacji niż pracownik. Podkreśla się to, gdyż nie jest uprawnione zapatrywanie, że ubezpieczony prowadzący działalność gospodarczą może w okresie orzeczonej niezdolności do pracy osiągać przychód z prowadzonej działalności i jednocześnie świadczenie z ubezpieczenia chorobowego, czyli zasiłek chorobowy. Z ustaleń wynika, iż zakres i skala działalności prowadzonej przez skarżącą nie były duże. Działalność zależała od osobistej pracy skarżącej. Nie zatrudniała pracownika do prowadzenia firmy. Dochód zależał więc od osobistej (samodzielnej) pracy skarżącej. W takiej sytuacji w okresie orzeczonej niezdolności do pracy powinna powstrzymać się od wykonywania pracy. W przeciwnym razie występuje nierówne traktowanie ubezpieczonych, którzy są pracownikami i mają prawo jedynie do zasiłku chorobowego i ubezpieczonych, którzy wykonują pracę jako osoby prowadzące działalność gospodarczą i prócz przychodów z działalności otrzymywaliby prawo do zasiłku chorobowego w okresie orzeczonej niezdolności do pracy, pomijając, że mają też prawo do zmiany podstawy wymiaru składek i wysokości zasiłku chorobowego jako świadczenia pochodnego od tej podstawy (art. 2a ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych).

Skoro pracownik nie może wykonywać pracy zarobkowej w okresie orzeczonej niezdolności do pracy, to takie zachowanie wymagane jest również od osób prowadzących jednoosobową działalność opartą na ich własnej pracy.

Prowadzenie na własny rachunek dalszej działalności (sprzedaży) w okresie orzeczonej niezdolności do pracy stanowi pracę zarobkową, uzasadniającą utratę prawa do zasiłku chorobowego. Nie chodzi o definitywne zaprzestanie wykonywania działalności przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność w rozumieniu art. 13 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, lecz o faktyczne powstrzymanie się od wykonywania pracy zarobkowej w okresie orzeczonej niezdolności do pracy. Jest to wówczas faktyczna przerwa w wykonywaniu tej pracy, a zarazem działalności, skoro wykonywana jest samodzielnie. Ustawodawca nie wprowadza *ex lege* zawieszenia (wstrzymania) działalności na czas niezdolności do pracy, co nie oznacza zwolnienia od reżimu wynikającego z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej. Możliwość czasowego zawieszenia działalności, czyli bez jej likwidacji przewidywał art. 14a ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, lecz prowadzący działalność nie musiał z tego korzystać, niemniej dla zachowania zasiłku chorobowego nie mógł wykonywać pracy zarobkowej, czyli prowadzić sprzedaży. Przy większej firmie i skali działalności osoba prowadząca jednoosobową działalność również nie jest zwolniona z obowiązku powstrzymania się od wykonywania pracy zarobkowej w okresie orzeczonej niezdolności do pracy, co nie musi być w kolizji z dalszą działalnością firmy (przedsiębiorstwa) prowadzonej jednak przez inną osobą (pełnomocnika, zarządcę) w okresie niezdolności do pracy właściciela firmy.

Na tym tle nie jest zasadny zarzut czwarty skargi, przez uznanie, że skarżącej nie przysługiwało prawo do świadczenia za okres pobytu w szpitalu. Sąd drugiej instancji nie rozważał tej kwestii. Oparł rozstrzygnięcie na ustaleniu, że skarżąca prowadziła działalność w całym spornym okresie. Skarżąca wskazuje na wyroki Sądu Najwyższego z 4 lipca 2000 r., II UKN 634/99 i z 25 lutego 2008 r., I UK 249/07 oraz twierdzenie, że w okresach pobytu w szpitalu nie mogła prowadzić działalności. W sprawie jednak ustalono, że skarżąca przez cały okres zasiłku chorobowego wykonywała pracę zarobkową. Sytuacja nie jest zatem taka sama w jak w sprawie I UK 249/07, w której podjęcie pracy zarobkowej nie obejmowało całego okresu zasiłkowego. Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że „orzeczona niezdolność do pracy” to czasowa niezdolność do pracy, stwierdzona zaświadczeniem lekarskim. Skoro w tej sprawie ustalono, że działalność zarobkowa

obejmowała cały (niekrótki) okres zasiłkowy, czyli wszystkie okresy orzeczonej niezdolności do pracy, to jednak krótkie, bo kilkudniowe pobyty w szpitalu (terminy podane w odwołaniu od decyzji pozwanego) nie musiałyby chronić ubezpieczonej przed utratą zasiłków na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej. Negatywna ocena zarzutu wynika z tego, iż granicę ustaleń stanu faktycznego stanowi dwuinstancyjne postępowanie przed sądem powszechnym. Sąd Najwyższy nie prowadzi samodzielnych ustaleń. Skarżąca nie zarzuca też procesowego niewyjaśnienia sprawy jako przesłanki stosowania prawa materialnego. Nie konkretyzuje choćby okresów orzeczonej niezdolności do pracy (okresów zwolnień lekarskich) i nie twierdzi, że temporalnie pokrywały się ściśle z okresami hospitalizacji.

Nie jest zasadny zarzut naruszenia art. 84 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Stosowanie art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej w odniesieniu do zasiłku chorobowego nie jest zależne od pouczenia o braku prawa do pobierania świadczenia, czyli jak w regulacji art. 84 ust. 2 pkt 1 tej ustawy. Organ rentowy nie zarzucił skarżącej nieprawdziwych zeznań, fałszywych dokumentów albo innego świadomego wprowadzania w błąd organu, stąd w sprawie nie ma zastosowania regulacja z art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy. W sytuacji skarżącej, czyli utraty prawa do zasiłku chorobowego na podstawie art. 17 ustawy zasiłkowej zastosowanie ma regulacja z art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Warunkiem nie jest jednak pouczenie ubezpieczonej. W wyroku Sądu Najwyższego z 12 września 2018 r., III UK 124/17 stwierdzono, że ustanowiona w art. 17 ustawy z 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa sankcja utraty prawa do zasiłku chorobowego nie wymaga i nie zależy od uprzedniego pouczenia ubezpieczonego o braku prawa do tego świadczenia, które niezdolna do pracy lub pozarolniczej działalności osoba ubezpieczona na ogół nabywa zgodnie z prawem, tyle że następnie z mocy ustawy (art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej) może je utracić za cały okres zwolnienia lekarskiego, jeżeli w tym okresie wykonuje przeciwwskazane prace zarobkowe lub pozarolniczą działalność. Takie okoliczności ustala się w trybie określonym w art. 68 ustawy zasiłkowej podczas kontroli prawidłowości wykorzystywania zwolnień lekarskich, a wypłacone zasiłki

chorobowe pobrane w okolicznościach, o których między innymi mowa w art. 17 tej ustawy, stanowią świadczenie nienależnie pobrane (utracone), które podlega ściągnięciu lub egzekucji w trybie art. 66 ust. 2 i 3 tej ustawy. Wykładnię powyższą potwierdził wyrok z 20 sierpnia 2019 r., II UK 76/18 z tezą, że nie jest wymagane uprzednie pouczenie o możliwości utraty pobranych zasiłków chorobowych z przyczyn określonych w art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, których wystąpienia nie można z góry zakładać ani przewidzieć (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z 19 lutego 2021 r., I USKP 12/21).

Nie jest zasadny zarzut ostatni skargi, gdyż w sprawie nie ustalono, że brat skarżącej był jej pełnomocnikiem w spornym okresie. Kwestia udzielenia pełnomocnictwa i ujawnienia w systemie CEiDG traci na znaczeniu wobec ustalenia, że skarżąca w czasie orzeczonej niezdolności do pracy nadal prowadziła działalność gospodarczą, a brat pomagał jej w prowadzeniu działalności gospodarczej, jednak nie zastępował jej w sposób całkowity. Inaczej ujmując miałyby znaczenie, gdyby ustalono, że skarżąca nie prowadziła żadnej działalności, czyli nie wykonywała pracy zarobkowej zgodnie z wymaganiami wynikającymi z wyżej przedstawionej wykładni, odnoszonej do osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.